

S. NAGY KATALIN

MONET KERTJEI

TAz 1997-ben Bázelenben megnyílt Beyeler Alapítvány vörös porfirlapokkal burkolt épülete Renzo Piano egyik múzeumépítészeti remekműve (a berni Paul Klee Központ, az amszterdami NEMO Múzeum, a párizsi Georges Pompidou Központ és a New York-i új Whitney Múzeum mellett – a hagyományokat ötvözi a legújabb technikai megoldásokkal). Környezete emberközeli természet, nyugodt kert. Nem véletlen, hogy a huszadik évfordulót egy látványos, lenyűgöző Monet-kiállítással ünnepelték. Az Ernst Beyeler Gyűjtemény állandó kiállításán Claude Monet 1917 és 1920 között festett *Vízililiomok* című nagy méretű, hosszan elnyúló, háromrészes, de egyben kiállított festménye (olaj, vászon, 3 × 200,5 × 301 cm) egyedül látható egy fehér falon, szemben vele hosszú, egyszerű pad a nézők részére. Egy hatalmas üvegfal a bal oldalon összeköti a kerti tó valóságos vízililiomaival. A végtelenbe nyíló képmozgót a mozgó víz, a víz alatti indák, füvek, a tavirózsák, a fák, felhők tükröződései töltik be. És a fények villódzásai. Akárcsak az üvegfalon túli tavacska rezgő felületét. Alig különböztethetők meg a festményen és a kinti természet darabkáin a lebegő, kontúrtales, amorf formák, az impulzív színek. Egyszerre együtt az úgymond valóságos és reflektív természet. Itt, ezen a bázeli padon ülve egyszerre van jelen a realitás és illúzió, valóság és tükörkép nagyon is kézzelfoghatóan. Monet fogalmazta egy nyilatkozatában: „Az absztrakció és a valósághoz kötődő imagináció végső pontjáig” jutott vízililiomok sorozatával. Feltétlen érdemes kívülről is, a kert felől is felfedezni a kinti víz zöld felületén mozgó fényeket, árnyékokat, a vízinövények, vízililiomok tükröződéseit és ahogy a hatalmas üvegfalon tükröződnek a különböző magasságú fák lombkoronáinak szilüettjei, és ahogy elmosódottan látszanak a kiállított műtárgyak és a közöttük bámészkodó nézők. Különösen azoknak érdemes időzni itt, akik jártak Giverny-ben,

*Alig különböztethetők meg
a festményen és a kinti természet
darabkáin a lebegő, kontúrtaalan, amorf
formák, az impulzív színek.*

és Monet kertjében késztetést éreztek gondolkodni a kert és az emberi élet, a víztükör és a létezés megfogható és megfoghatatlan összefüggéseiben.

¶ Monet 1883-ban bérelt házat Giverny-ben az Epte és a Szajna találkozásánál. Negyvenhárom éves, amikor elhagyja Párizst, és még negyvenhárom évet él, dolgozik Giverny-ben. „Azt akarom ábrázolni, ami közötttem és a motívum között lejátszódik” – vallja. Ennek érdekében olyan kertet alakít maga köré, hogy a kert maga is képként, festői látványként hasson forma- és színegyütteseivel, struktúrájával. Könyvekből megtanul kertészkedni, és négy kertészt alkalmaz. A színekben és fényekben gazdag kert virágainak, bokrainak, fáinak felsorolása kitöltene egy oldalt. Egzotikus növényeket is vásárol, tervezéskor figyelembe veszi, hogy melyik milyen hónapban nyílik. 1893-ban megvásárolta az út túloldalán lévő földet rajta egy kis tóval, hogy vízinövényekkel telepíthesse be. Japánból is rendelt a festményeit ikonikussá tevő tavirózsákat (japán metszetekkel díszítette konyhája falait). Sokféle cserjével ültette körbe, és összekötötte a háza körüli kertekkel. Mintegy kétszázötven festményén szerepelnek rózsaszín, sárga, piros, barackszínű tavirózsák, vízililiomok. Ezek évelő növények, amelyek virágzása három napig tart. A bimbózó, kinyíló, elhaló nympheákkal teli tó fölél japán mintára zöld fahidat építtetett, melléjük lila akácokat, a tópartra bambuszokat, azáleákat, rododendronokat, páfrányfenyőket, szomorúfüzet ültetett. 1893-ban tizennyolc darabból álló sorozatot kezdett a tó fölött átívelő gyaloghídról. „A festésen és a kertészkedésen kívül semmihez sem értek” – állítja 1904-ben Maurice Kahnak a *Les Temps*ben megjelent írása szerint. Több mint negyven évig építette szenvedélyesen a giverny-i kertet és festette napi következetes munkával érzékletesen mindazt, amire a maga teremtette szín- és formagazdag közeg inspirálta.

*olyan kertet alakít
maga köré, hogy
a kert maga is
képként, festői
látványként hasson*

*több mint negyven
évig építette
sz szenvedélyesen
a giverny-i kertet*

1977 óta
az Académie
des Beaux-Arts
tulajdonában van,
és Monet tervei,
rajzai alapján
rekonstruálva 1980-
ban nyitottak meg
újra a közönség
előtt

¶ „A kertem a legcsodálatosabb remekművem” – vallotta többször is Claude Monet, a szenvedélyes kertész, a színek szimfóniájának alkotója, kertjében és a képein is. Ezért kellett elmen-nem a helyszínre, amely 1977 óta az Académie des Beaux-Arts tulajdonában van, és amelyet Monet tervei, rajzai alapján rekonstruálva 1980-ban nyitottak meg újra a közönség előtt. Számomra ez a festésre késztető kert azokból a nézőpontokból a legkülönösebb, amikor eltűnnek az utak, a nyílegyenes, párhuzamos ösvények, és a virágokkal tarkított zöldfelületek összefüggően látszanak. Hasonló illúziókat kelt ilyenkor, mint a kis patakból Monet által felduzzasztott tónál állva a kis szigetek feletti fényvillódzások és a lassan mozgó víz fel-színén a fodrozódások. 1989 májusában a levendulakékben, levendulalilában pompázó kertben, 1991 októberében az ó-arany, mustársárga, bronzvörös kertben élhettem át az egykor Monet teremtette csodát. A tavaszi virágözönből kiemelem a lila, bíbor, ibolyakék klematiszokat, íriszeket, mákvirágokat, tulipánokat, akácokat, az őszi virágözönből a dáliákat, kri-zantémokat, kikericsket, kányabangitákat. A döngicsélő, zizegő rovarok és a madárénekek, -füttyök csak fokozták a szí-nek, formák és illatok okozta érzéki élményt. A kert egésze és egyes részletei is mintha festmények sorozata volna, akárcsak a zöld zsalugáteres Monet-ház színekben gazdag belső teré-ben a megfestett táj- és kertrészletek. Akár a kertet néztem, akár a képeket, azt éreztem, hogy befejezetlen, nyitott, körül-határolhatatlan a Monet teremtette univerzum. Sokfelé ker-tet láttam, csodálhattam, de Giverny felülmúlhatatlan a kert, a tó, a vízililiomok, a festmények és mindezek együttes ele-vensége, ereje, intenzitása miatt. A kert mint alkotás és a fest-mény mint alkotás jelenidejűsége. Az egykori teremtés idejé-be lép be – szerencsés esetben – a néző, és benne is lejátszódik

A bimbózó, kinyíló, elhaló nympphaeákkal teli tó fölé japán mintára zöld fahidat építtetett, melljük lila akácokat, a tópartra bambuszokat, azáleákat, rododendronokat, páfrányfenyőket, szomorúfüzet ültetett.

Claude Monet kertje Givernyben
@ F. Didillan, Fondation Claude Monet, Giverny

– lejátszódhat –, ami a festőben megtörténhetett a természet kínálta motívumok láttán a mű létrehozása során. Mire eljutottam Giverny-be, már többször több órát töltöttem Párizsban a Musée de l’Orangerie-ben a tizenkét tavorózsasorozat pannó előtt (Monet halála után nyílt meg 1927-ben, a francia állam építette két speciális ovális teremben folyamatos fríz alkotva, de maga a festő is részt vett még az előkészületekben. A helyszíni megfigyelések alapján a műtermében festett két méter széles, horizont nélküli vízfelületet a tavorózsák leveleinek, a fáknak és az égnek a tükröződő foltjai tagolják. A virágok kalligrafikusan festve szabadon lebegnek). Addigra már betéve ismertem minden kis foltot, tükröződést a lágy zöldekben és kékekben a zürichi Kunsthaus állandó kiállításán szereplő, 1922 és 1924 között festett hat méter hosszú *A tavorózsák tava íriszekkel* és a háromméteres *A tavorózsák tava este* című csaknem absztrakt műveken. De csak Giverny-ben értettem meg, miért idézik különböző szerzők Proust festőművész regényhőseit Monet kapcsán: mindegyik mű „varázsa az ábrázolt dolgok metamorfózisában rejlik”. (Az *eltűnt idő nyomában*, 1913).

¶ Monet számos virágcsendéletet, kertrészletet festett a saját maga teremtette környezet hatására, de az az ihlető erő, szellemi sugárzás, ami Giverny-ből árad, leginkább az 1899-ben megkezdett és huszónhét éven át folytatott vízililiom-sorozatában ölt méltó formát. Második műtermet is épített, hogy megfelelő tér, falfelület legyen a víz-fény-tükröződések megfigyelése nyomán létrehozandó nagyméretű festményeknek. Vékonyan felhordott olajjal fest, de mintha akvarell volna, amit csak megerősít, hogy a lebegő formák zöménél hiányzik

második műtermet is épített, hogy megfelelő tér, falfelület legyen a víz-fény-tükröződések megfigyelése nyomán létrehozandó nagyméretű festményeknek

Monet számos virágcsendéletet, kertrészletet festett a saját maga teremtette környezet hatására, de az az ihlető erő, szellemi sugárzás, ami Giverny-ből árad, leginkább az 1899-ben megkezdett és huszónhét éven át folytatott vízililiom-sorozatában ölt méltó formát.

a körvonal, a kontúr. A vizek kékjét, zöldjét többnyire függőleges ecsetvonásokkal rögzíti a vászon felületén, ezzel a végtelenség, tágasság érzetét keltve. Monet közeli barátja, Stephane Mallarmé a *Fehér tavirózsa*ban (1895) című versében az egzotikus virág a létezés teljességét, az élet forrásait szimbolizálja. A tavirózsa ősi szimbólum, a teremtésé, az intuícióé, a lelki fejlődésé. A víz univerzális motívum, a négy elem egyike, mindennek a kezdete, az élet, a termékenység jelképe. A vízfelszín tükörként való interpretációja is a lélekre utal. Számos afrikai és ázsiai kultúrában a tükröt a vízhez hasonlítják, az ókorban a tükör is és a víztükör is a lélek jelképe. A buddhizmusban az emberi létet a tükör által visszavert fényhez hasonlítják.

¶ Monet kertjei által – gyalog is bejárható és a festményeken a virtualitás révén – szinte minden megidézhető volna, amit a kertről valaha írtak-mondtak a Bibliától és a középkori filozófustól, Roger Bacontól kezdve a ma is népszerű „kert a művészetben” témájú kiállításokig. Ez a nyugtalan, hullámzó kedélyállapotú, önmagával elégedetlen, hatalmas munkabírású alkotó ember megteremtette saját édenkertjét, amely népes családjának és széles baráti körének is biztosította az örömben eltölthető együttléteket. Ma is átélhető Giverny-ben a létezés teljességének élménye, az idilli földi paradicsom, amelyben kezdetektől hiszünk – főként a művészek ihletett megjelenítése által. Monet körbezárt egy földdarabot (ez az Édenkert eredeti jelentése), aztán teleültette gyönyörködtető fákkal, bokrokkal, virágokkal, füvekkel (egy részére konyhakerttel, hiszen szenvedélyes szakács is volt, aki főztjéhez saját maga válogatta a hozzávalókat a piacon is és a kertjében is). Már 1905 decemberében közléseket a *L'Art et les Artistes* című folyóiratban Louis Vauxcelles cikke mellett. És ami e földi csodánál is több: hozzákötődve a saját Elíziumához, a festő képsorozataiban az illuzionisztikus valóságbrázolástól eltávolodva megteremtette a saját expresszív, absztrakt belső tájait, saját kozmoszát.

már 1905
decemberében
közléseket
Monet giverny-i
kertjéről az első
fényképfelvételeket
a *L'Art et les
Artistes* című
folyóiratban

¶ Monet-ra pontosan illik Márai Sándor kijelentése: „te vagy a kert és a kertész egyszerre.”

Claude Monet kertje Givernyben
@ F. Didillan, Fondation Claude Monet, Giverny

1. kép A Városligeti tó, háttérben a Páva-szigettel
Ludwig Rohbock metszete, 1860